

dokazano, da gre tu za potezo Prešernovega značaja, ki se ne tiče samo njegove občanske eksistence, ampak tudi pesniške osebe. Ta motiv, ki je značilen za stalni način reagiranja na določena izkustva, je za nas tem zanimivejši, ker ga najdemo ravno med prvimi Prešernovimi pesmimi tolikokrat.

G O S P O D P O R O Č N I K

P R I Z O R / F R. L I P A H

O s e b e: Andrej Kolar,
 Magdalena, njegova žena,
 Stari Kolar, } njegovi starši,
 Marjana, }
 Poročnik,
 Sosed.
 Med vojno, na kmetih.

Kolar: Tisto gos, ki se je vozila po dvorišču kakor malenski parizar, tudi zakolji! Bomo le videli, koliko masti se bo nacvrlo iz tega napuha.

Magdalena: S kakšnim tekom ti jé, da ga je veselje gledati.

Kolar: Kako ne bi, tak mlad zob! In pa, veš kaj, Magdalena, namoči malo redkve, omrzla je.

Magdalena: Béži no, redkvo boš nosil gostu na mizo.

Kolar: Kaj boš ti vedela! Gospôd ima svoj želodec. In še jaz, ko sem prišel na dopust, sem dva tri dni samo redkev in zelenje žvečil. Kaj boš ti vedela! In dekli reci, naj se pripravi, greva v klet nastavit onega iz desnega kota. Sem le radoveden, kako se bo odrezal.

Magdalena: Vsak čas se vrne. Ampak nikar da bi zvečer tako dolgo v noč popivali.

Kolar: Kaj boš ti vedela! Popivali, praviš, če sedimo možje med seboj. Kaj mi govoriš! Sam Bog ti pripelje gosta v hišo in še takega gosta, ki ti da prijazno besedo in ki te je voljan poslušati, če pametno govoriš — in ti praviš: popivali! Kaj boš ti, ženska, vedela!

Magdalena: Ne bodi mi tako burjast! Samo da bi še jutri ostal! Vprašala sem ga, ali je Andrej dobil moje pismo. Rekel je, da ga je videl, ko ga je čital. Pomisli, videl ga, čisto od blizu ga je videl. Da bi še do pojutrišnjem ostal.

Kolar: Tako si dobro povedala. Bo ostal, bo. To le meni priпусти. Bom že jaz táko besedo navrgel in mu razložil, kako nam dobro dé, če ostane.

Magdalena: Nekam dolgo ga ni od sosede.

Kolar: Kako ti to govori, od sosede! Mar ni tvoja sestra! Ga niso povabili, da bi mu dali pokusiti od svojega vina? Bog vidi v moje srce in ne najde v njem nevoščljivosti. Ampak sosed je pridelal letos boljšo kapljico, vrag ga vzemi, nič mu je ne zavidam.

Magdalena: Naj imajo tudi oni veselje z njim!

Kolar: Naj ga imajo, prav je! Boš videla, ko se vrne in mu prinesem onega od kota. Tri sto kosmatih, ljubi sosed, vrag te vzemi, ti že pokadim, da se boš praskal za ušesom!

Magdalena: Kleti ti pa res ni treba!

Kolar: Kaj spet govoriš! Kdo kolne?! Mar sem hudiča klical? Sam vrag pa v taki zimi tudi ne bo hodil na moje prazne besede, ki ve, da nič hudega ne mislim.

Magdalena: Nič hudega, res! Ni že to dovolj hudo, da živimo v vojnih časih?

Kolar: Bog nam jih je poslal, res je. Zato ni treba, da bi še mi med seboj, sosedje in žlahta, vsaksebi vse na hudo obračali.

Magdalena: V pismu sem ga oštela radi dekleta. Saj sam ve, kako mu želimo vsega dobrega, saj je naš in edini...
(Joka.)

Kolar: Nič joka! Res je, da nas premetava kot veter listje. Nič joka! Haló, stara, skoči in se zavrti! Si poslala po očeta in mater? Naj gre Marjanica ponje! In da se mi ne bo obirala po vasi. Vojna je pokvarila svet!

Magdalena: Pečenje bo že gotovo. Včeraj mu je dišalo.

Kolar: Kako ne bi? Človek s fronte, to ti je volk, vrag ga vzemi!

Magdalena: Cvrtjã bom napravila, kaj praviš? Če prideta stara dva, oče in mati.

Kolar: Le naredi, kakor veš in znaš! Tri ste za ognjiščem, rokave zavijajte, zavrtite se, vrag vas vzemi vse tri! Bog nam je poslal gosta in ta naj se veseli pod mojo streho!

Poročnik (vstopi): Evo me, gospod Kolar, pa sem zopet tukaj.

Magdalena: Kako dolgo vas ni bilo, gospod. Bali smo se, da smo se vam kaj zamerili.

Kolar: Kaj boš ti zopet govorila! Obrni se!

Poročnik: O nič, mati, kaj mislite vendar! Pili smo in se zagovorili.

Magdalena: No, hvala Bogu! Sedite, gospod, večerja bo takoj na mizi!

Kolar: Sedite, gospod poročnik, če vas smem prositi. O, ne tam! Tukajle! Veste, to je mesto našega Andreja! Danes ste vi naš sin. Tako radi vas imamo, ne zamerite.

Poročnik: O, hvala lepa!

Magdalena: In, ne zamerite, gospod, ali boste jedli po pečenju malo jajčjega cvrtja?

Kolar: Kaj spet govoriš!

Poročnik: Mati, saj je vseeno, kar prinesite, kar vam drago.

Kolar: O, ne, gospod poročnik, pri nas se vojna nič ne pozna. Vsega imamo dovolj, hvala Bogu.

Magdalena: Kajne, da redkve ne boste jedli, gospod?

Poročnik: Redkve?

Kolar: Vrag te vzemi!

Magdalena (odide).

Poročnik: Ne skrbite preveč zame; saj že ne morem od vas. Rekel sem, da ostanem samo en večer in zdaj sem tu že ...

Kolar: Nič ne govorite o tem! Vi ste naš sin Andrej, ki je prišel na dopust. Gospod poročnik, sam Bog vas je poslal in Bog daj ...

Magdalena (prinese vina): Tako gospod, do boste laže jedli. (Odide.)

Kolar: Tako, vidite, da bova lahko govorila, zdaj, ko sva sama. Zdaj sva moža in lahko kakšno pametno rečeva. Bog vas živi!

Poročnik: In vas, gospod Kolar!

Kolar: Ta ni bog ve kaj! Po večerji bomo pa drugega poskusili. Rad bi vedel, kako vam bo všeč. Poprej bi vas rad še nekaj prosil. Vam ne bo težko, meni pa napravite veselje in čast, da še nikoli tega. Ko ste bili tako prijazni in ste se potrudili k nam, preprostim ljudem ...

Poročnik: O nič, gospod Kolar, to je bila zame malenkost ...

Kolar: Le počakajte, prosim, da najdem besedo. Pri istem polku služite, kot sem bil jaz. In naš Andrej je tam. Ne zamerite, že prej sem mislil na to: recite mi «oče» in ne «gospod».

Poročnik: Torej na vaše zdravje, oče, in na zdravje vaše žene!

Kolar: Tako je prav, vidite! Hvala vam za to besedo! Bog vas živi! (Pijeta.) Zdaj smo kakor družina! Kaj družina, ki se prička in preroka ves ljubi dan! Zdaj smo več: ljudje smo, ki si privoščimo drug drugemu dobro besedo in se med seboj ljubimo.

Poročnik (pije): In mi se bijemo!

Kolar: Kaj boste vi, ki so vas poklicali; mladi ste še in ne veste, kako teče življenje. Jaz pa sem star! (Pije.) Povejte mi zdaj, ko ni babnic med nama in ko sva sama med seboj: ali imate sina?

Poročnik: Ne!

Kolar: Bog vam ga daj, zakaj reči vam moram: ko še nisem imel sina, sem bil napol človek, otroku podoben. Gnalo me je in vrtinčilo kakor veter kolobari ajdove pleve. Bil sem vaših let, ko se je rodil naš Drejček ... Pijva!

Poročnik: Na zdravje! (Pijeta.)

Kolar: Bil je še čisto majhen črviček, še zdaj vem, pomladno nedeljo pred Binkoštni je bilo, od vélike maše sem prišel; kar ti črviček pred hišnim pragom prileze predme in zažvrgoli: «Oče!» Spoznal me je! Bog je gledal v moje srce in videl v njem samo srečo in hvaležnost. Takrat sem postal človek. Da, to boste šele pozneje razumeli, ko boste sami imeli sina, Bog vam ga daj! (Joče.) Oprostite mi, sinoči sem preveč pil, bil sem vas tako vesel! Stara butica ne prenese več toliko vina.

Poročnik: Kako da ne? Še en kozarec ga bova!

Kolar: Prav ste povedali! Ta bodi na vaše zdravje, gospod poročnik!

Poročnik: Ne! Na zdravje vašega Andreja!

Kolar: Hvala vam, gospod! Bog živi! (Pijeta.)

Magdalena: Le noter, oče in mati! Kaj bi v veži zmrzovali!

Kolar: Tu sta moj oče in mati. Le stopite, le noter, ne bo vas ugriznil!

Marjana: Mi smo ubogi stari ljudje, kaj bi vam mešali govorico, ki imate imenitne reči med seboj. Za starega človeka ...

Stari Kolar: Bog vam daj zdravje, gospod, ki vas je božja roka pripeljala med nas. Slabo že vidim, toda zdite se mi tako podobni nekómu, eh, da, Ti ljubi Bog, mladina si je med seboj podobna ...

Poročnik: Dober večer, oče in mati! (Jima da roko.)

Kolar: Sedite sem na mojo stran. Tako. Letošnji se je devetim letinam odgovoril. Kar poskusimo! Ampak oni, ki ga bomo po večerji, je še drugačnega perja ptič! Boste videli!

Stari Kolar (ne pije): Veste, gospod, midva sva že dvajset let na kotu. Ni, da bi mladega na vajetih držal in pazil mladi na sleherno stopinjo. Midva sva se jima lepo umaknila. In prav je bilo tako.

Marjana: Našo bajto ste gotovo opazili. Kje bi jo mogli zgrešiti! Prva na levo, ko ste prišli čez most, o Veliki noči smo belili, vsak otrok ve zanjo.

Kolar: Povejte nam, gospod poročnik, kako ste nas našli! Oče, pomislite, gospod služi pri istem polku kot sem bil jaz nekoč in kjer je zdaj naš Andrej. Seveda, sedaj je vojna in fronta, vrag naj ju vzame!

Marjana: Ko smo šli od pogreba, me vpraša stara Ukaška: Ali še nič ne veš, da se je ustavil na domu tvojega sina oficir in vprašal po gospodarju? Kje neki bi vedela? Ampak Ukaška obere devet vasi in deset fara naenkrat oplazi z jezikom. Gotovo ste jo že videli.

Poročnik: Jaz se peljem na dopust k materi. Očeta nimam več. Moral sem se ustaviti v vaši sosednji vasi po opravkih in ker vem, da je tu doma naš in vaš Andrej, sem se odločil, da vas obiščem.

Kolar: To je beseda, mati, kajne? Pijmo, oče! Jaz pa ti grem od pogreba. Novega župnika smo dobili pred kratkim. Škoda, da ne ostanete čez nedeljo pri nas. Presneto rad bi vedel, kako bi vam ugajala njegova pridiga. Pokopali smo revico. Devetnajst let. In otročička. Vsa fara je bila vkup. Fanta ima na fronti. Falot! Pa kaj bi: vojak ti pride na dopust, se najé slanine in napije vina, no in potem...

Marjana: Beži, beži, žlobudra, kaj spet čvekaš!

Kolar: Nič hudega, mati, saj še župnik ni rekel žal besede, vsa fara je na grobu jokala. No in greva z župnikom proti vasi, kar ti brsknem v sneg... kaj mislite, kaj je bilo?

Magdalena (prinese večerjo).

Kolar: Nikar tako ne ropoči! Pomislite, bič sem našel! Poberem ga in župnik me vpraša: Ali veš, kaj to pomeni? O, vem, gospod župnik, to pomeni veliko srečo, če s pogreba gredé kaj najdeš.

Magdalena: In, ko stopi v hišo, res: tu ga je čakal gospod poročnik!

Kolar: Od istega polka kot naš Andrej. To je bila sreča!

Stari Kolar: Ali je zdrav?

Magdalena: Jaz pa sem ga že poprej vse izprašala in gospod mi je vse tako lepo povedal, da ga še jutri, če Bog da, ne pustimo proč. Poprej smo bili že kar nejevoljni, ko vas tako dolgo ni bilo od sosede. Tak pravite, da je dobil moje pismo? Ali ga je dobro prečital? Ali ste ga videli?

Poročnik: Videl.

Magdalena: Veste, sem mu kar naravnost povedala, da nam dekle ni po volji.

Kolar: Naši sinovi ne smejo izbirati po zunanosti, ampak naj gledajo na rod. Skoraj sosedje smo, tretja hiša od nas.

Magdalena: Pokažem vam sliko. Vidite, tu je on, ko sta bila z očetom prvič v mestu, tu je on, ko je šel k vojakom in tu je ona. Saj ni napačna, ampak mi že vemo, kako in kaj.

Kolar: Kaj boš spet reševala na drobno! Kaj bi vse na slabo obračala! Večerja je na mizi. Preden molimo, bodimo veseli in čistih misli med seboj. Zakaj angel Gospodov bo polagal na tehtnico sleherno našo misel in jo nosil pred Gospoda.

Magdalena: Angel Gospodov, nôsi pred obličje božje eno samo najino misel: da bi se vrnil naš Andrej! ...

Kolar: In Gospod, naš Bog, bo videl, da je čista naša ljubezen, taka, kakor jo je On sam zapovedal in glej, vrnil se bo naš Andrej! ...

Soseđa (plane v sobo): Sestra, revica, Andrej, vajin sin ... Oprostite, gospod poročnik, ne morem več čakati, oprostite ... Kolar, tvoj Andrej ... Andrej, pokopan, pokopan, tam daleč ... Sestra, Andrej pokopan ... nikoli več ga ne boš videla ...! (Zbeži iz hiše.)

Stari Kolar: O, vi ste torej mrtvaška ptica, gospod?

Kolar: Ali je res, gospod poročnik?

Poročnik (skloni glavo).

Magdalena: Kristus! Kristus! Govorite, govorite! Zakaj nam niste povedali?

Poročnik: Nisem mogel.

Kolar: Zakaj, zakaj ne?

Poročnik: Ker sem videl, kako ga ljubite. Njega pa je ravno pred tednom zadelo v čelo prav takrat, ko je ...

Magdalena: Kristus, govorite! ...

Poročnik: Ko se je dvigal iz jarka in čital vaše pismo.

Magdalena: Jezus! Pokopan! Pod zemljo! Andrej!

(Stara dva jo prestrezeta, ko omahne.)

Kolar (po odmoru): Vi imate mater, gospod poročnik?

Magdalena: Pozdravite jo in ji povejte, da ji ne želim, da bi doživela ... Kristus! Andrej, pokopan!

Poročnik: Povedal ji bom. Kmalu grem spet na fronto. Nič se ne bojim. Danes sem videl, da je vaše trpljenje večje kot naše na fronti.

Magdalena: Ni mogoče! Kristus! Že teden dni pokopan!

Kolar: Ne jokajmo! Móli, kdor more, jaz zdaj še ne morem. Odpusti mi, Gospod, kakor jaz tebi ... (Zajoka.)

Stari Kolar: Molimo!